

SOCIJAL DEMO KRACIJA DANAS :

Broj 2

siječanj 2007.

Ljubo Jurčić

Lokacijski uvjeti boljeg života

.....

Tekst je nastao na osnovi fonograma autorova izlaganja na okruglom stolu "Izazovi socijaldemokracije u globalizacijskim procesima i promjenama u svijetu rada" održanom 13. lipnja 2006. godine u sjedištu SDP-a Zagrebu.

.....

U osnovi društva stoji ipak gospodarstvo. Ne postoje dva ista društva, na razvoj gospodarstva svatko utječe na svoj način, kao što i različita gospodarstva različito utječu na razvoj društava. Odabir gospodarske politike i strategije zapravo mora poći od specifičnosti društva. Ne postoji Europa kao jedna i jedinstvena: iz različite povijesti i kulturnog ili religijskog razvitka proizlazi da tržište Njemačke nije jednako talijanskom, francuskom ili britanskom. Japansko gospodarstvo nema mnogo sličnosti niti s europskim niti s američkim, a kinesko ne potpada niti pod jedan kliše. Tamo su diktatura i socijalizam pomiješani s najvišim stopama rasta, a sve naše teorije o demokraciji, razvoju tržišta i liberalizmu u Kini vrlo lako padaju. Navodim ovo tek toliko, za razmišljanje; moje će predavanje biti u neku ruku studentsko. Iznijet ću ovdje nekoliko činjenica, a možda i tvrdnji. Govorit ću o globalizaciji, njenim izvorima i poticajima, a onda pokušati vidjeti kakvi su joj efekti na razvoj različitih dijelova svijeta. Dat ću na kraju neke preporuke, nabrojati zadaće i ideje koje će Savjet za gospodarsko i razvitak SDP-a pokušati ugraditi u konačnu SDP-ovu strategiju razvoja Hrvatske.¹

Globalizacija se bavi i vama

Globalizacija je širenje homogenih vjera, kultura, ideja, proizvoda i usluga nesmetano po cijeloj zemaljskoj kugli (engleski globe). Ona se prvi put spominje u Websterovom rječniku 1962., a u znanstvenim radovima 1938. i 1940. godine, a to znači da je relativno nov pojam.

Globalizacija nikoga ne ostavlja ravnodušnim, ona utječe na relativni gospodarski položaj pojedinca, poduzeća, djelatnosti ili države. Ako se vi ne bavite globalizacijom, globalizacija se bavi vama. Ako vi nećete otići na drugi kraj svijeta i nekome činiti konkurenciju, iz drugog će kraja svijeta ta konkurencija doći k vama: i u proizvodu, i u usluzi, i u nadmetanju za radno mjesto koje je naša današnja glavna tema.

Globalizacija u gospodarskom smislu proces je kojim se smanjuju i potpuno ukidaju prepreke međunarodnoj razmjeni a gospodarska integracija među zemljama povećava. Konačni cilj globalizacije je pretvaranje cijele zemaljske kugle u gospodarski jedinstven prostor. Je li to jedinstvo samo gospodarsko, ili, kao što je rekao kolega Tonči Vujić, i medijsko, kulturno itd., možemo razgovarati drugom prigodom, no kad se gleda ekonomsko-analitički, na djelu je ukidanje prepreka i regulacija od strane nacionalnih institucija i težnja za pretvaranjem cijele zemaljske kugle u jedinstven ekonomski prostor, kao da je prostor tehnička stvar.

Često se spominju navodni sinonimi: internacionalizacija, liberalizacija, univerzalizacija, vesternalizacija, ili deteritorijalizacija. Vesternalizacija je proširenje zapadnih vjera, kultura, proizvoda, standarda, usluga itd., a Al-Qaida bi rekla da to nije vesternalizacija nego amerikanizacija zemaljske kugle.

Interes pojedinca i interes društva

Naravno, to nisu sinonimi za globalizaciju nego njeni sastavni elementi. O svakom tom pojmu može se mnogo razgovarati. U gospodarskom smislu svi su bitni, a u svjetlu ove rasprave ideološki je najbitnija liberalizacija. Radi se o slobodi tržišne utakmice, slobodi gospodarskih aktivnosti koje bi trebale donijeti korist, najbolji

.....

Ako se vi ne bavite globalizacijom, globalizacija se bavi vama. Ako vi nećete otići na drugi kraj svijeta nekome činiti konkurenciju, ona će doći k vama: i u proizvodu, i u usluzi, i u nadmetanju za radno mjesto

.....

rezultat za pojedinca i za društvo. Smith je 1776. godine rekao da je ono što je dobro za pojedinca, dobro i za društvo, ali danas se privatni interesi mogu vrlo precizno razlučiti od društvenih. Nažalost, u neuređenim državama i sustavima još uvijek se privatni interes često nađe ispred društvenog, ili razvoj privatnog interesa koči razvoj društvenog interesa. Stoga u formiranju politike mora biti potpuno jasno koji su društveni a koji privatni interesi. Privatne interese treba razvijati u okviru, a ne na štetu društvenih interesa.

Često se kaže da globalizacija započinje s Aleksandrom Makedonskim, Isusom Kristom ili otkrićem Amerike... Aleksandar je osvojio sva tada poznata područja. S gospodarske točke gledišta Rimsko carstvo je zanimljivo jer je bilo savršeno poput globalizacije koja danas funkcionira na prvi pogled nezaustavljivo. Znamo da je Rimsko carstvo ostavilo dosta dostignuća u pravu, izgradnji cesta, akvadukata... ali je Carstvo svejedno propalo. Postavlja se pitanje

¹ Obično napominjem da to neće biti samo SDP-ova strategija, nego hrvatska strategija koju priprema SDP. Naš cilj nije razvijati SDP sam po sebi, nego zapravo razvijati Hrvatsku, a SDP tome daje političku infrastrukturu. Tako pristupam i osobno: nisam član SDP-a (možda ću to postati), ali sam socijaldemokrat, i zapravo sam zahvalan SDP-u što mi daje političku infrastrukturu da jednu ideju razvoja Hrvatske, barem što se tiče gospodarstva, mogu putem SDP-a ponuditi hrvatskom narodu.

što je zapravo uništilo Carstvo za koje je i 100 godina poslije Krista bilo neshvatljivo da će propasti?

Poticaj globalnom kretanju roba

Gospodarska globalizacija uistinu počinje industrijskom revolucijom, otkrićem parnog stroja, lijevanjem željeza, izgradnjom željeznica, brodova i, kasnije, automobila te tehnološkim napretkom poslije Drugog svjetskog rata. Kasnije su poticaj globalizaciji dali međunarodni sporazumi koji su standardizirali proizvode. Isti proizvodi proizvode se po istim standardima u različitim dijelovima svijeta, tako da se mogu prodavati svugdje. Onda je došlo do pojednostavljenja transporta, standardizacije platnog prometa i transportnih dokumenata putem međunarodne trgovačke komore u Parizu. Zatim su ostvareni dogovori o smanjivanju trgovačkih prepreka, carina, kontigenata i kvota. Najprije se to činilo putem GAT-a, a danas se radi putem WTO-a. Te standardizacije poticaj su globalnom kretanju roba, dok je liberalizacija kapitalnog računa okvir koji smanjuje prepreke kretanju kapitala.²

Daljnji poticaj globalizaciji bilo je nestajanje socijalističkog bloka. Pad željezne zavjese oslobodio je kretanje robama, uslugama i kapitalu u velik i prije zatvoren dio zemaljske kugle.

Zaštita privatnog vlasništva iznimno je važna pretpostavka globalizacije. Slobodna kupovina imovine i njena zaštita u onoj zemlji gdje vlasnik nije "kod kuće" predstavlja standard bez kojeg globalizacije ne bi niti bilo.

Globalno djelovanje, globalnu liberalizaciju koja propagira liberalizam, podržavaju i udruge koje su načelno nezavisne. Međutim,

Nesposobna Vlada želi predati dio svog suvereniteta nadnacionalnim institucijama koje će joj pomoći da ostane na vlasti. To je zapravo teorija - a nažalost i praksa - traženja gospodara

tko politiku malo bolje poznaje, zna da nezavisnih nema, a cilj u pozadini - barem je moje mišljenje - uvijek postoji.

Glavni cilj: profit

Glavni poticaj globalizaciji dolazi iz suštine kapitalističkog načina proizvodnje u kojem je profit glavni cilj. Profit je razlika između prihoda i troškova. Želite li povećati profit u vašoj domicilnoj zemlji, vjerojatno ste već svjesni da je njeno tržište ograničeno. Ono raste kako raste gospodarstvo, tako da profit u kratkom roku ne možete povećati bez izlaska na tržište druge zemlje. Time povećavate prihod - osvajanjem novih tržišta - i/ili smanjujete troškove tako što dolazite do jeftinijih izvora proizvodnje. To je vrlo jednostavan poriv za multinacionalne kompanije, glavne današnje aktere globalizacije. Multinacionalne kompanije po definiciji su one koje djeluju u dvije i više zemalja, a njihov poriv nije da razviju te druge zemlje. Lokalni razvoj može se pojaviti kao popratni efekt, ali multinacionalne kompanije su primarno vođene interesom vlastitog profita. Odatle može početi ekonomska analiza globalizacije, ponašanja korporacija i svega onog pozitivnog i negativnog što one donose.

Pet faza globalizacije

Prva faza globalizacije započinje industrijskom modernizacijom otprilike 1850. godine; to je razvoj željeznice, brodova, automobili

su došli na kraju ove faze koja završava 1914. Od 1920. do 1940. na djelu je bila deglobalizacija. Treća faza od 1945. do 1960. obilježena je Hladnim ratom, pa Koreanskim ratom, a onda je to sve završilo Kubanskom krizom. Zapravo, do šezdesetih godina prošlog stoljeća svijet je bio stalno na granici uništenja, a to je kulminiralo spomenutom krizom poslije koje se pozitivna energija između Rusa i Amerikanaca barem djelomično oslobodila. Četvrta faza globalizacije započinje tehnološkim revolucijama šezdesetih: poluvodička revolucija, telekomunikacije, elektronika, digitalna tehnologija i smanjivanje troškova prijevoza: avioni. Mlazni avion je ušao u standardnu uporabu, krajem šezdesetih godina dolazi jumbo-jet koji je troškove prijevoza prepolovio, a zemaljska se kugla u dimenzijama vremena potrebnog da se dođe s jedne njene točke na drugu sve više smanjivala.

Zadnja, peta faza globalizacije počinje devedesetih godina, padom socijalizma. Tada ideologija liberalizacije ponovno dobiva zamah, pogotovo prema tranzicijskim zemljama, prema načelu definiranom u Washingtonskom konsenzusu. Ono se svodi na jednu rečenicu: nevidljiva ruka će sve riješiti, vi samo otvorite zemlju. To je bila jedna, može se reći, čak i katastrofalna politika koju su zemlje u tranziciji prihvatile. Time je došlo do deregulacije socijalističkog načina upravljanja, a s njom i do uvjeta za razvoj tržišnog sustava.

Točka društvenog interesa i održivi razvoj

Zadatak države u uvjetima liberalizma i tržišta jest stvaranje uvjeta za razvoj tržišta. Ona mora stvarati institucije koje će regulirati razvoj tržišta, ali tako da razvije kreativnu tržišnu utakmicu.

Primjerice, mi smo ušli u privatizaciju a da nismo imali institucije; nismo imali agenciju za vrijednosne papire, nismo imali agenciju za zaštitu tržišnog natjecanja, nismo imali niti jednu agenciju i zapravo smo dopustili da se sve vodi s privatne a ne s društvene točke interesa. Društveni interes mogao bih nazvati zapravo dugoročnim: to je ono što se naziva održivim razvojem. Održivi razvoj je drugo ime za poruku: nemojte sve danas iskoristiti za vaš današnji profit, i tako onemogućiti buduće generacije da se razvijaju. Nažalost, upravo to se događalo (i) u našoj zemlji.

Efekti globalizacije danas

Budući da ne postoje transportne i carinske prepreke, da ne postoje prepreke u standardima - može se proizvoditi i prodavati bilo gdje na zemaljskoj kugli. Proizvodi se tamo gdje su troškovi proizvodnje najniži, prodaje se tamo gdje se ostvaruju najviši profiti, a profiti se knjiže tamo gdje su pak porezi najmanji (tako su nastale off-shore oaze i kompanije.) Drugi efekt globalizacije danas je izjednačavanje cijena trgovačkih roba i usluga te njihov zajednički pad. Ono što je zapravo za današnju priču važno jest izjednačavanje cijena proizvodnih faktora, rada i kapitala.

Ono što je sigurno jest cijena kapitala u svijetu. Danas se kapital najbrže globalizira i ima istu cijenu u različitim dijelovima svijeta, samo je razlika u cijeni premije rizika. To smo imali i mi u Hrvatskoj, prije desetak godina: ovdje je cijena kapitala bila od 10 do 15 posto, a kako je Hrvatska postajala stabilnija, premija rizika je bila manja, i onda cijena kapitala ide ka 6 posto, dok je iz Europe i međunarodnih institucija izlazio s 3 do 4 posto.

Zakon posuda koje zapravo nisu spojene

Nerazvijeni bi prema definiciji trebali imati komparativnu prednost u radu, a razvijeni u kapitalu. Sve današnje institucije, od MMF-a do EU, traže slobodu kretanja kapitala odmah, ali kad je riječ o slobodi kretanja rada, to već ide malo sporije. Zakon spojene posuda na tržištu rada ne može djelovati jednostavno zato što

² Stručni termin liberalizacija kapitalnog računa koristi se stoga što kretanje kapitala knjižimo u kapitalnom dijelu bilance plaćanja. Kad kapital slobodno kreće u neku zemlju ili iz nje, kaže se da je ta zemlja liberalizirala kapitalni račun.

Proizvođači automobila i druge industrije ne idu za tim da radnicima povise plaće sa 3 do 4 eura po satu na 15 ili 20 eura nego samo koriste uvjete tranzicijskog gospodarstva

te posude zapravo nisu spojene, izuzev u korist profita onih koji posjeduju mobilni kapital. Kako se ta korist u svijetu globalizacije raspodjeljuje, naš je osnovni problem. Troškove globalizacije snosi većina - to je, u suštini, izvor antiglobalizacijskog pokreta.

Antiglobalizacijski pokret ne čine nepismeni nego svjesni, obrazovani ljudi (to je također posljedica globalne informiranosti i edukacije) koji upozoravaju na osnovni defekt globalizacije: zašto ne postoje globalne institucije koje bi direktno ili indirektno, ali ravnomjerno raspoređivale korist koju globalizacija donosi? Zašto jači uzima više? Velikoj zemlji po definiciji stvari pripadaju veće koristi od globalizacije. Pa možemo reći: Amerika je velika i stoga vuče veliku korist. No Kina je još veća i ima veće koristi od globalizacije, a tu je i Rusija.³

Cijena života i rada

Šezdesetih godina 20 najsiromašnijih zemalja imale su 212 dolara po glavi stanovnika, a 20 najbogatijih zemalja 11 tisuća 417 dolara po glavi stanovnika. U razdoblju od 2000. do 2002. godine taj iznos se u 20 najsiromašnijih popeo na 267 dolara po glavi stanovnika, a u najrazvijenijim zemljama na 32 tisuće. Vidimo da su najsiromašnije zemlje porasle za 30 posto, a ove najbogatije su porasle zapravo tri puta.

Danas se sve gleda kroz cijenu rada. Recimo, standard čovjeka, blagostanje, razvoj, školstvo, zdravstvo... Može li netko platiti sebi zdravstvo?

Mi smo za tržišno gospodarstvo, a ne za tržišno društvo. Tržišno društvo kaže: tko može neka se liječi, neka se hrani, neka uči... a tko ne može, tko nema ekonomske pozicije da to može napraviti - neće niti napraviti. Sve to proizlazi iz plaće i cijene rada.⁴

Troškovi rada u automobilskoj industriji

	Troškovi rada €/sat	Prednosti nižih troškova rada u %
Njemačka (zapadna)	28,5	0
Njemačka (istočna)	16,5	13,0
Poljska	5,4	21,3
Mađarska	4,7	21,9
Češka	4,2	22,3
Slovačka	3,3	23,1

Iz priložene tablice vidljivo je da trošak rada u njemačkoj tvornici automobila iznosi oko 25 eura po satu. (Napominjem da taj trošak čini četvrtinu ukupne cijene proizvodnje automobila.) U Poljskoj je trošak rada 5,4 eura po satu, a Hrvatska bi bila negdje na razini Poljske, možda malo iznad, prema sadašnjim pokazateljima o troškovima rada u hrvatskoj metalnoj industriji. Proizvođači automobila i druge industrije ne idu za tim da radnicima povise plaće sa 3 do 4 eura po satu na 15 ili 20 eura nego samo koriste

³ Rusija je isti tren primljena u Vijeće Europe bez obzira što radi u Čečeniji, jer je ona zapravo velika zemlja. Rusiju se malo drukčije politički tretira nego jednu malu zemlju kao što je Hrvatska.

⁴ Cijena rada kreće se od 2 do 30 eura ili dolara po satu. I sad, kad nam netko kaže da u zemljama kao što su Latvija ili Slovačka moramo tražiti primjer... pa, nisam baš sretan. To me vrijeda i kao Hrvata, i kao profesora, intelektualca. Mi smo danas negdje na 7 do 8 eura po satu, dvostruko više od njih. Uzmite primjer automobilske industrije o kojoj se često govori kod nas. Ja sam uvijek bio protiv toga (bio sam za autodijelove).

uvjete tranzicijskog gospodarstva. Sve se svodi samo na jeftini rad u tranzicijskoj sredini i posljedica je, prije svega, globalizacije. U Europi regionalne liberalizacije (tj. globalizacije), kome sve to koristi? Koristi li samom radniku? Naravno, radit će, dobit će koji cent više zahvaljujući djelovanju ponude i potražnje: ako je potražnja za radom veća, radnik u automobilskoj industriji tranzicijske zemlje dobit će možda 10 centi više, ali neće mu se platiti kao radniku u Njemačkoj. Nipošto toliko koliko u zapadnonjemačkoj sredini zapravo stoji rad (tj. 28,5 eura po satu) jer korporacije inače u tranzicijske sredine ne bi niti dolazile.

Pritom je produktivnost u Poljskoj i Njemačkoj potpuno ista jer nju, kao i kvalitet proizvoda, određuje tehnologija.

Kretanje troškova rada u novim članicama EU

(u postotku prosjeka EU) - primjer slovenskog plana konvergenције

	2001.	2010.	2020.	2030.
EU	100	100	100	100
Čipar	48,4	56,9	68,4	71,2
Slovenija	40,4	50,3	59,4	66,8
Poljska	20,1	33,4	45,6	55,5
Češka	17,5	31,2	43,8	54,1
Mađarska	17,2	31,0	43,6	53,9
Slovačka	13,7	28,1	41,2	52,0
Estonija	13,6	28,0	41,4	51,9
Litva	12,2	26,8	40,2	50,1
Latvija	10,9	25,7	39,9	50,4

Izvor: World Bank, WDI, Cologne Institute for Business Research and own calculations

Sada idemo u 2030. godinu kada će Slovenija, prema procjenama Svjetske banke, biti na 66 posto prosječne cijene rada u Europi, Poljska na 55 posto (u vrijeme analize Hrvatska nije bila u pregovorima pa nije ušla u razmatranje), Češka na 54 posto... Mi smo otprilike na razini Poljske i Češke, Slovačka je na 52 posto, Ru-

Glavni poticaj globalizaciji dolazi iz suštine kapitalističkog načina proizvodnje u kojem je glavni cilj profit. Lokalni razvoj može biti popratni efekt, ali multinacionalne kompanije su primarno vođene interesom svog profita

munjska i Bugarska su ispod 45 posto europske cijene rada.

Postavlja se pitanje: 2030. godine imat ćemo isto obrazovanje kao EU, imat ćemo iste standarde, imat ćemo sve isto, i zašto bismo onda imali 50 posto prosječne europske plaće? Međutim, ako se naše vlade nastave ponašati kako se ponaša ova sad, upravo tako će biti 2030. godine. Aktualna Vlada ne čini ništa nego samo traži dobru volju europskih zainteresiranih stranaka, ne gradeći pritom našu ekonomiju kao bi se odnosi o kojima govorimo izmijenili u našu korist.

Slovinci će za 10 godina biti na prosjeku Europe. Oni imaju takvu strategiju. Oni koriste Europu kao okvir, a zapravo izgrađuju strukturu (to se naziva lokacijskim uvjetima) da stignu za desetak godina na europski prosjek.

Šansa u ravnopravnom razgovoru

Europa nije zločesta, ona je samo okvir, no ako se spontano tranzicijsko događanje bez regulacije i strategije nastavi, po svoj prilici

nam se loše piše. Jedan od izazova globalizacije jest i globalna solidarnost - odgovornost za pomoć ljudima, narodima i zemljama koji su isključeni iz globalizacijskih procesa. Mnoge zemlje koje imaju štete u globalizaciji mogle bi štošta naučiti iz primjera Kine, Indije ili Brazila koji su u globalizacijskim procesima izvukli određene koristi. Razvijena Europa i Amerika, premda su u međusobnom sukobu na dosta područja, traže od tih zemalja u razvoju, pogotovo od Kine, Indije i Brazila, koji velike infrastrukturne projekte moraju tek izgraditi, da ponuđači iz Amerike i Europe imaju jednak i slobodan pristup javnim nabavkama za te izgradnje. A Kina, Indija i Brazil kažu OK, to ćemo dopustiti, ali vi prvo smanjite subvencije na poljoprivredne proizvode i ukinite subvencije na njihov izvoz tako da mi možemo biti konkurentni. Međutim, uzalud je njihova konkurentnost u tim primarnim proizvodima koji koštaju u proizvodnji možda 5 eura po kilogramu, kada Amerika izravno subvencionira poljoprivrednu proizvodnju sa 60 posto, a prilikom izvoza je subvencionira s dodatnih 30 posto. Tako proizlazi da je paradajz iz Nizozemske u Hrvatskoj jeftiniji nego naš.

Zakon spojenih posuda na tržištu rada ne može djelovati jednostavno zato što te posude zapravo nisu spojene, izuzev u korist profita onih koji posjeduju mobilni kapital

Pitam se u čemu je tajna, možda oni imaju tehnologiju? Tehnologiju proizvodnje možemo imati i mi, nije u tome problem. Međutim, mi nemamo tehnologiju subvencija. Mi tehnologiju subvencija niti ne možemo imati jer nam nedostaje razvijena industrija iz koje dodanu vrijednost možemo prebaciti poljoprivredi i održavati taj politički balans između poljoprivredne i industrijske proizvodnje. Iz ovoga je primjera, nadam se, jasno da pregovori s Unijom ne moraju ići ka tome da mi idemo subvencionirati poljoprivredu sa 70 do 80 posto, što ne možemo. Naša je šansa u ravnopravnom razgovoru: da jasno kažemo - ta vaša politika nama šteti, no krenimo prema uvjetima spojenih posuda. Tako se treba odnositi spram šteta koje trpimo od globalizacije.

Teorija i praksa traženja gospodara

Lokalna zajednica u okvirima globalizacije jest država. Nestaje li ona? Nestaju neki njeni prerogativi, poput carina, monetarne politike itd., ali briga za vlastito društvo ostaje. Kada idete u Europu, vi zapravo dolazite u Austriju, Njemačku, Francusku, Italiju... Sve te zemlje imaju svoje vlade koje se brinu za svoja društva. Neće A. Merkel doći ovdje i reći, da vidimo što možemo napraviti za Hrvatsku. Ona će vidjeti što može u Hrvatskoj napraviti za Njemačku. I to je sasvim legitimno, a upozorava nas da bismo i mi trebali imati vladu koja brine o našim nacionalnim interesima. Čujem mnoge kako govore, Prodi je naš prijatelj, postao je predsjednik Vlade u Italiji, bit će dobro. Neće. On će se i dalje brinuti za Italiju, za talijanski narod, talijansko društvo, a ne za Hrvatsku. Razlika u talijanskoj politici spram Hrvatske bit će za nas gotovo nevidljiva, ali zato naglašavam: hrvatska Vlada treba brinuti za hrvatski narod, uvažavajući standarde međunarodnog ponašanja. Naša Vlada treba znati predvidjeti izravne i neizravne posljedice svake europske politike ili direktive.

U pristupanju Europi moguće je koristiti svaki argument za odlaganje primjene neke direktive; svaki, samo ne gospodarski. Međutim, nama je jedini razlog zašto idemo u Europu upravo gospodarski, a ako argument da će naša gospodarska pozicija - ako

određenu direktivu prihvatimo - biti još lošija ne možemo koristiti, možemo koristiti neki drugi argument. To je jedna od zadaća naše Vlade, da pronađe argumente kojima će zaštititi naše interese.

EU je, prije svega, carinska unija, a carinska unija je prvenstveno zona slobodne trgovine. To je jedno veliko slobodno područje u kojem se sve zemlje koje prihvaćaju taj okvir bore da uzmu što veći dio zajedničkog kolača. Nema tu ni ljubavi ni mržnje, postoji samo interes. Pogledamo li povijest Unije u proteklih 30 godina, vidjet ćemo kako su Francuzi, Nijemci ili Talijani tražili partnere - ne u Europi nego u Americi i Japanu, kako bi osvojili što veći dio europskog tržišta.⁵

U takvu situaciju ulazi Hrvatska, a nesposobna Vlada pritom želi predati dio svog suvereniteta nadnacionalnim institucijama koje će joj pomoći da ostane na vlasti. To je zapravo teorija - a nažalost i praksa - traženja gospodara.

Paradoks hrvatskog rasta

Udemo li u Europu takvi kakvi smo danas, prihvatimo li sva pravila i direktive koje nam se nameću, nama se smanjuje broj sloboda i mogućnosti da u okviru Europe organiziramo nacionalno gospodarstvo u nacionalnom interesu. Jednostavno rečeno: pravila koja su efikasna na 35 tisuća dolara po glavi stanovnika nisu efikasna i ne vrijede na 7 tisuća dolara po glavi stanovnika. Gdje je uz 3 posto proračunskog deficita mogućnost, obveza i uloga države da izradi infrastrukturu, i onu fizičku i onu institucionalnu? Nerazvijena zemlja ima manje razvijenu infrastrukturu i u toj prvoj fazi mora više ulagati. Dok ne izgradi infrastrukturu, ići će s deficitom, ali kad je izgradi, onda će se povećati mogućnost razvoja privatnog sektora a obveza države da ulaže u infrastrukturu smanjiti, jer ju je već izgradila.

Ako od vlastitog drveća ne vidimo vlastitu šumu, pogledajmo Bosnu i Hercegovinu: koji će liberalizam i koji kriteriji izgraditi BiH? Naravno, izgradit će je netko izvana, ali taj to neće učiniti u interesu bosanskog društva nego će je izgraditi u interesu svog vlastitog.

Da bi se pristupilo nekoj integraciji mora postojati ponuda, kao i potražnja za integracijom. Sada je potražnja za integracijom Hrvatske - zbog našeg položaja i nacionalnog kapitala - jako velika

Pravila efikasna na 35 tisuća dolara ne vrijede na 7 tisuća. Europskih 2 posto rasta na 35 tisuća dolara po glavi stanovnika iznosi 700 eura dok hrvatskih 4 posto na 7 tisuća dolara nije niti 300 eura

u Uniji, dok je ponuda iz Hrvatske najveća u redovima političkog vodstva. Suštinske reforme i pokušaji da iskoristimo pozitivne efekte pristupanja Europi nisu vidljivi.

Da je glasovanje za Europski ustav bilo i u Italiji i Njemačkoj, taj ustav ne bi prošao niti kod tih naroda. Prošao je u parlamentima stoga što su političari uglavnom za Europu, u takvim integracijama političari i obrazovani ljudi uvijek najbolje prođu.

Europski građani su, međutim, glasovali protiv Europskog ustava iz nekoliko razloga. Jedan je pomalo emotivan: Francuzi i Nijemci još uvijek ne žele imati isti Ustav. Slično bi bilo kad bi netko predložio da Srbi i Hrvati danas opet imaju jedan Ustav. No drugi je razlog ekonomske prirode. Europski građani su ušli u Uniju s obećanjem da će imati visoke stope rasta i visoki standard. Zadnjih

⁵ Do integracije europskog gospodarstva stoga još uvijek nije došlo; prva integracija europskog gospodarstva počinje se događati tek s Airbusom i poteškoćama koje ga prate.

Mi smo za tržišno gospodarstvo, a ne za tržišno društvo. Tržišno društvo kaže: tko može neka se liječi, neka se hrani, neka uči... Sve to proizlazi iz plaće i cijene rada

20 do 30 godina Amerika, međutim, raste stopom više od 4 posto, a Europa ne raste stopom niti od 2 posto. Sada dolazimo da paradoksa koji se tiče Hrvatske.

Mi rastemo brže nego što raste Europa: 4 posto. Ali europskih 2 posto na 35 tisuća dolara po glavi stanovnika iznosi 700 eura dok hrvatskih 4 posto na 7 tisuća dolara nije niti 300 eura. Jasno je da europski građani bolje žive. Uz ovakve stope rasta mi dodatno povećavamo negativnu razliku u životnom standardu između Hrvatske i EU. I ako nam se onemogućiti sloboda da sami stvorimo uvjete rasta, mi ćemo od Europe kakvu zamišljamo biti sve dalje.

Društvena integracija i ravnomjerna raspodjela

Recimo da je to OK: da uspijemo pregovarati tako da nam ekonomsko pristupanje Uniji gospodarski ne šteti. U međuvremenu mi moramo dati i plaće i mirovine, platiti školstvo i platiti zdravstvo itd., a to je stvar naše unutrašnje politike, unutrašnjeg restrukturiranja i strategije.

Zbog toga Vlada mora imati sposobnost upravljanja integracijskim procesima u društvu, istodobno stvarajući uvjete za socijalno-ekonomsku sigurnost svojih građana.

Poreznim institucionalnim sustavom valja osigurati ravnomjernu raspodjelu novostvorene dodane vrijednosti, kako bismo izbjegli današnju situaciju u Hrvatskoj, gdje 15 posto građana šteti, a 80 posto živi na dug. Time se bogati bogate a siromašni dodatno siromaše, dok se preostalih desetak ili 5 posto ljulja se između štednje i zaduženja. To je tipična neravnomjerna razmjena dohotka koja se mora sustavno riješiti institucionalnim mjerama, poreznim sustavom, izravno i neizravno, a zatim valja osigurati korištenje prirodnog i ukupnog nacionalnog bogatstva za razvoj vlastitog društva. Po prirodi stvari, prirodna bogatstva pripadaju ovome narodu i njemu moraju služiti.⁶

Lokacijski uvjeti za proizvodnje više dodane vrijednosti

Položaj radnika se definira okvirom zakonodavstva i institucija, ali njihova suštinska prava i položaj proizlaze iz industrijske politike kreirane lokacijskim uvjetima.

U Njemačkoj se točno zna što se dogodilo: zašto je, s gospodarske točke gledišta, Schröder izgubio izbore. Njemačka je bila hard industry - teška strojarska industrija. Igrom globalizacije zapravo, tamo se započela razvijati softverska industrija koja je zaposlila nove generacije. Starije generacije koje su radile u elektro, strojarskim i metalnim industrijama postale su suvišne. Ta promjena strukture potražnje za radom stvorila je u Njemačkoj desetak milijuna nezaposlenih, a njemačka Vlada se za te strukturne promjene nije na vrijeme pripremila.

Hrvatska danas ostvaruje oko 30 milijardi dolara BDP-a s ukupno 1,3 milijuna zaposlenih. Globalizacijski proces će nas pritiskati da tih 30 milijardi ostvarimo sa 100 tisuća manje zaposlenih,

zatim s 200 tisuća manje, itd. Kao i s posljedicama privatizacije iskorištavat će se i iscrpljivati minuli rad, stari kapital će se izvlačiti iz zemlje, a da se pritom ne stvara nova vrijednost koja može potaknuti zapošljavanje.

Liberalna politika fleksibilnosti pritom povećava nesigurnost i nezaposlenost vodeći, zapravo, u potpunu anarhiju. Nesigurnost je prepreka i socijalnoj koheziji i konkurentnom gospodarstvu.

Liberalizam je zapravo ukidanje protekcionizma, kontradikciju tih pojmova bilježi i povijest. Fleksibilizacija rada uz sigurnost radnog mjesta ne postiže se samo propisima koji će biti u okviru radnog prava nego se, prije svega, postiže stvaranjem radnih mjesta i potražnjom za radom. Dok je god veća ponuda rada nego potražnja za njim, uvijek će rad biti u lošijoj situaciji. To je prirodni zakon, i nema drugog zakona koji će zaštititi rad. Javljat će se i siva ekonomija i rad na crno i rad bez prijave itd., sve dok se ne kreira veća potražnja za radom. Danas, u uvjetima globalizacije, stvaraju se lokacijski uvjeti za određene proizvodnje koje će biti tehnološki naprednije, s većom dodanom vrijednošću. Tako se povećavaju i zaposlenost i plaće.

Primarni zadatak države jest izgradnja gospodarske, socijalne, fizičke i institucionalne infrastrukture za proizvodnju s većom dodanom vrijednošću, da ne trpimo ono što se sada događa Češkoj, Slovačkoj, Poljskoj, itd., koje su blokirane niskodohodovnim proizvodnjama. Jedino iz veće dodane vrijednosti moguća je veća plaća. Imamo li lokacijske uvjete za proizvodnju s manjom dodanom vrijednošću ili manjom cijenom proizvoda, onda nema šanse niti za povećanje plaća niti za povećanje proizvodnje. Nama danas, u globalizacijskim uvjetima, jednostavnim proizvodnjama konkuriraju sve zemlje svijeta. Svatko može proizvoditi jednostavne proizvode. Čim se tehnološki pozicioniramo malo više, smanjit ćemo konkurenciju, a dodanu vrijednost, potražnju za radom i plaću povećati.

Socijaldemokratski ciljevi - socijalna sigurnost i konkurentnost - nisu suprotstavljeni. Oni su zapravo komplementarni, jedno bez drugog ne ide.⁷ Novi pristup radu i položaju rada u novim globalizacijskim uvjetima treba graditi ostvarujući dobrobit inteligentnim javnim investicijama. Moderni pogledi na svijet rada nemaju ništa protiv javnih investicija nego se sada pojavljuje pojam inteligentne javne investicije, koje i ja usvajam kao dobre ideje. ■

⁶ Podsjećam na priču o vodi i zemljištu, koju su neki ovdje od mene već čuli: imamo 16 tisuća kubičnih metara vode po glavi stanovnika, a Europa ima tri tisuće. Ako se to u potpunosti prepusti tržištu, ako se ne uredi ispravno, onda se može dogoditi da će Hrvati zaista za 10 ili 15 godina kupovati vlastitu vodu koja izvire iz njihove zemlje. To smo u nekoliko drugih sektora nažalost već napravili! Može se i to ponoviti, ako se zna kako se to radi. A zna se, i očito je da za siromašenje nacionalnih resursa u Hrvatskoj znanja ne manjka.

⁷ Već postoji podosta istraživanja, znanstvenih radova i strategija koje govore slično. Flexicurity - kombinacija fleksibilnosti i sigurnosti - novi je pojam srodan našoj temi.